

Fietsen door Landelijk Osdorp

Fietsen door Landelijk Osdorp

Het bijzondere polderlandschap van Osdorp

Het landschap ten westen van Amsterdam is een restant van een eeuwenoud agrarisch landschap. Terwijl bijvoorbeeld ten noorden van Amsterdam in Waterland het karakter van veenweidegebieden, afgewisseld door veenderijen en droogmakerijen grotendeels gespaard bleef, zijn in het westen nog slechts enkele fragmenten bewaard. Deze restanten 'gespaard landschap' zijn voor wie het zien wil, een soort 'Waterland in het klein'.

In Landelijk Osdorp zijn op een relatief klein gebied (restanten van) vier afzonderlijke polders met ieder een verschillende ontstaansgeschiedenis aan te treffen. De vier polders hebben ook alle nog een duidelijk verschillende hoogteligging. In het Algemeen Uitbreidings Plan van Amsterdam uit 1935 zijn deze polders

aangewezen om als agrarisch en tuinbouwgebied te blijven bestaan aan de rand van de Westelijke Tuinsteden.

De oude dorpsweg op een veendijk, de oude veenscheidingskade en de Ringvaart van de Haarlemmermeer zijn duidelijke cultuurhistorische elementen. Verder staan hier een oude poldermolen en een oud elektrisch gemaal. Het weidse pre-stedelijke landschap lijkt een niet-complete legpuzzel, waarvan al diverse delen verloren gingen. Maar de restanten die er nog over zijn, zijn van belang om te behouden.

Gemeentewapen

Landelijk Osdorp maakte tot de annexatie door Amsterdam in 1921 deel uit van vroegere gemeente Sloten. Het gemeentewapen was sinds 1816 in gebruik. In dit wapen zijn symbolen

Kaart van Sloten, Osdorp, Sloterdijk en omgeving in 1615. Rechtsboven ligt Amsterdam.

van de vier 'bangebieden' terug te vinden waaruit de gemeente Sloten bestond: *Sloterdijk* (een gele ster met een zwarte achtergrond), *Vrije Geer* (een driehoek in de vorm van een taps toelopend - oftewel gerend - stuk

grasland waarvan de gebruikers waren vrijgesteld van het betalen van bepaalde belastingen aan de Graaf van Holland), *Osdorp* (os op weiland; oorspronkelijk heette dit Oostdorp) en *Sloten* (drie hangsloten).

De fietstocht

Aan de hand van een fietstocht wordt hier een beschrijving gegeven van Landelijk Osdorp, dat in het uiterste westen tegen de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder ligt. Het is één van de laatst overgebleven stukjes landelijk gebied aan deze kant van Amsterdam, vlakbij de woonwijken van de tuinsteden Osdorp en Geuzenveld. De tocht loopt in een rondje. De routebeschrijving start bij de hoek Osdorperweg/Ookmeerweg.

Osdorperweg

Vanaf deze kruising naar het noorden heeft de Osdorperweg het karakter van een dorpsweg met lintbebouwing. De weg is in de Middeleeuwen ontstaan als veenkade en vormt tevens de waterscheiding tussen de polders aan de linker- en rechterzijde. Aan weerszijden bevinden zich karakteristieke sloten. Helaas hebben diverse ondernemers en bewoners dammen gelegd in deze sloten. Hierdoor wordt de door-

Koeien langs de Osdorperweg.

stroming belemmerd en neemt de waterkwaliteit sterk af. De weg vormt al eeuwen de verbinding van het dorp Sloten met Spaarndam en verder naar Velsen. Bij Polanen, tegenwoordig 'Halfweg', sloot de weg aan op de Spaarndammerdijk langs het IJ. Het gedeelte tussen de dorpskern van Osdorp en het dorp Sloten heette tot 1927 Slimmeweg (dat is 'Scheve' Weg). De huisnummering van de Osdorperweg loopt nog steeds van Sloten (nr. 1) naar Halfweg (nr. 981).

Arbeiderswoningen nabij de Ookmeerweg.

Aan de rechterzijde vinden we de Osdorper Binnenpolder, aan de linkerzijde de Osdorper Bovenpolder. De benamingen zijn gebaseerd op het feit dat de Binnenpolder aan de 'binnenzijde' van de dijk (de Osdorperweg) lag ten opzichte van het Slootermeer. De Bovenpolder was dan de 'andere', oorspronkelijk hoger gelegen, zijde. Een soortgelijk onderscheid bestond ook bij de Sloterweg met de Sloter Binnenpolder en Sloter Bovenpolder.

Het gebied waar de dorpen Osdorp en Sloten liggen, was zo'n duizend jaar geleden een veenmoeras en werd in de volgende eeuwen in cultuur gebracht. Aanvankelijk was er akkerbouw. Toen het land omstreeks de 13^e eeuw natter werd, kwam er grasland met veeteelt. De Osdorper Binnenpolder-Zuid, rechts van de weg, heeft tot op heden dit karakter behouden en is daarmee ongeveer het laatste stukje Middeleeuws veenweideland in de omgeving. (Een ander stukje is het Natuurpark Vrije Geer bij het dorp Sloten.)

De bebouwing langs deze weg heeft altijd het karakter van lintbebouwing gehad. Vroeger waren hier hoofdzakelijk agrarische bedrijven. In de afgelopen decennia is er steeds meer an-

dere bedrijvigheid voor in de plaats gekomen. Hiertoe behoren ook autosloperijen en rommelzones. Niet de fraaiste onderdelen van het landschap. Aan de weg staan ook nog oude boerderijen. Halverwege de twintigste eeuw waren er zo'n twintig boerderijen langs de Osdorperweg. Nu zijn nog enkele over.

Dorpskern Oud Osdorp

De oorspronkelijke naam is Oostdorp, maar dit werd later verbasterd tot Osdorp. Het dorp lag ten oosten van Haarlem, destijds de belangrijkste stad in de omgeving. Amsterdam speelde aanvankelijk nog geen rol. De os in het wapen is er in de 19^e eeuw 'bijbedacht', maar heeft met de oorspronkelijke naamgeving niets te maken. Toen in de jaren zestig de Tuinstad Osdorp werd gebouwd, werd de bestaande dorpskern om verwarring te voorkomen voortaan aangeduid met 'Oud Osdorp'.

Dorpskern van Oud Osdorp.

Circa 300 meter van de Ookmeerweg maakt de weg een bocht naar links. Op dit punt ging de vroegere Slimmeweg (tot 1927) over in de Osdorperweg. Aan de linkerzijde staan de huizen vlak langs de weg. Dit zijn oude en kleine dijkwoningen. Dit is de 'kern' van Oud Osdorp. Het is altijd een bescheiden buurtschap geweest. Van een dorpskern, zoals die nu nog in Sloten is te vinden, was hier nooit sprake.

Aan de rechterzijde ligt tegenover de benzinepomp een braakliggend landje. Dit is de plaats waar vroeger de Rooms-katholieke Kerk van Osdorp stond. Deze aan de heilige Pancratius gewijde kerk was omstreeks 1650 gebouwd, werd in 1789 door nieuwbouw vervangen en in 1901 afgebroken. Sloop was noodzakelijk geworden door verzakking als gevolg van verlaging van het grondwaterpeil bij het uitvenen

Oude kerk van Osdorp voor de sloop in 1901.

van de polders in de omgeving. Deze Osdorper kerk werd vervangen door de Sint-Pancratiuskerk in Sloten (1901) en door de Rooms-Katholieke Kerk in Halfweg op het latere Dokter Baumannplein (1894-1929). Het kerkhof bleef echter bewaard en ook nu zijn hier nog een grafmonument en enkele zerken. De eerste steen uit 1789 bevindt zich tegenwoordig in de Sint-Lucaskerk in de Tuinstad Osdorp.

Schuin tegenover het kerkhof staat, grenzend aan de benzinepomp, nog op nummer 537 het laatste oude winkelhuis van Osdorp. Rechts van de deur was een kruidenier, links was op vrijdagden de Rabobank geopend. Winkels zijn er echter niet meer in deze omgeving.

Kerkhof van Oud Osdorp met grafmonument.

Daarnaast bevindt zich op nummer 571 in de dorpskern nog een originele boerderij, met nog altijd koeien in de stal. Dit is boerderij 'Nooit Gedacht'. Anders dan de meeste boerderijen staat deze niet haaks op de weg, maar in de lengterichting. Van links naar rechts staat eerst de wagenschuur, dan het woongedeelte, dan de stal voor circa 24 koeien en dan de hooiberg. Deze boerderij is er een van de overgebleven

boerderijen van de vele die vroeger langs de Osdorperweg stonden. Het land dat bij de boerderij hoort, ligt aan de overzijde van de weg tot aan het Ma Braunpad.

Boerderij 'Nooit Gedacht'.

Kort hierna loopt een kleine weg links naar beneden, dit is het 'onderwegje' of 'onderlangs', dat afdaalt naar het lage polderniveau van de Bovenpolder. Op dit wegje is het hoogteverschil goed zien. Het lijkt alsof het dorpje op een soort 'heuvel' ligt. Doorrijdend komen we weer bij het begin van het dorp en gaan we linksaf. Even verderop staan links nog enkele kleine huisjes die als het ware tegen de dijk aan 'leunen' (nummers 593-605).

Iets daar voorbij bevindt zich een klein monument dat herinnert aan de oorlogsjaren 1940-45. Er staan twee namen van gesneuvelde bewoners van Osdorp op. Ook is er een plaquette die herinnert aan de Amerikaanse piloot van een op 8 oktober 1943 in de Osdorper Binnenpolder neergestort vliegtuig. Jaarlijks op 4 mei houdt de dorpsraad hier zijn dodenherdenking.

Als we hier naar rechts kijken hebben we nog een fraai uitzicht over de weilanden van de Osdorper Binnenpolder-Zuid.

Op de achtergrond zijn de schoorstenen van de elektriciteitscentrale aan de Hemweg te zien. Zij steken uit boven de bomen

van het Sportpark Ookmeer. Hier bevindt zich op nummer 614 boerderij 'Rust en Vrede', gebouwd in 1934 op de plaats van een oude boerderij.

Osdorper Bovenpolder

Daarna komen we bij de hoek van de Lutkemeerweg. Kijken we hier naar links, dan zien we heel fraai het hoogteverschil van zo'n twee meter tussen de weg en de uitgeveende Osdorper Bovenpolder. Let ook goed op de sloten, die op verschillende niveaus liggen. Dit is typisch Hollands.

De Osdorper Bovenpolder werd in 1570 ingericht tot polder. Deze had echter drie eeuwen lang geen eigen bemaling. Het overtollige water werd via een duiker in de Osdorperweg in de Osdorper Binnenpolder geloosd. Laatstgenoemde polder dateert van 1567 (toen nog Spierinchoornpolder). Na vervening en afscheiding van een gedeelte van de polder, de zogenaamde gronden van Raasdorp, werd in 1868 een vijzelmolen gebouwd. Deze stond bij de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, juist bij het begin van de kade van de Lutke-meerpolder.

Verskillende waterniveaus.

Waarom is er hier zo'n hoogteverschil?

In de Middeleeuwen is hier het veenmoeras ontgonnen en in cultuur genomen. Rechts zien we nog het veenweidegebied. Het lage land links is echter uitgeveend. Dat wil zeggen dat de veenlaag, die zo'n twee meter dik was, is afgegraven totdat de onderliggende kleibodem was bereikt.

Het afgegraven veen werd gedroogd en als turf verkocht. Turf was tot het begin van de twintigste eeuw, toen het werd vervangen door

steenkol, een belangrijke brandstof om huizen mee te verwarmen.

Omdat Amsterdam veel brandstof gebruikte, zijn veel veenpolders in de omgeving (vooral ook bij Amstelveen) in de loop der eeuwen uitgeveend. De polders bij Osdorp zijn pas na 1870 aan de beurt gekomen. Dit kon pas nadat de nabijgelegen Haarlemmermeer was drooggelegd. Anders was het gevaar voor overstromingen te groot.

De Osdorper Bovenpolder is uitgeveend tussen 1896 en 1920 en daarna weer voor agrarische doeleinden in gebruik genomen. In deze polder was sindsdien vooral tuinbouw en veeteelt. De Osdorper Bovenpolder heeft een oppervlakte van 155 hectare en het waterpeil staat op 4,35 meter onder NAP. Sinds 1920 wordt de polder bemalen door een elektrisch gemaal.

Schoolplaat 'In de Veenderij'.

Op de hoek van de Osdorperweg en de Lutkemeerweg staat de vroegere openbare lagere school van Osdorp. Veel kinderen uit Osdorp waren katholiek en gingen in Halfweg of Sloten op school. Maar voor de niet-katholieken was er deze openbare school. Het huidige gebouw dateert uit 1929 en is gebouwd door de Dienst der Publieke Werken. Dit pand verving de oude school die was afgebrand. Op een van de hoge schoorstenen werden in het voorjaar van 2018 voor het eerst drie ooievaars groot gebracht. Op de hoek staat de Schoolmeesterswoning op nr. 635. Dit pand staat op de gemeentelijke monumentenlijst.

We gaan links de Lutkemeerweg in. Deze loopt op een hoger niveau door de lager gelegen uitgeveende polder. Links terugkijkend is in de verte de in de jaren zestig gebouwde Tuinstad

Vroegere lagere school van Oud Osdorp.

Osdorp te zien. Langs de Lutkemeerweg zijn aan weerszijden twee maal drie gestandaardiseerde huizen volgens een gelijk model gebouwd. Zij dateren uit de periode na de uitvening. Ze zijn te herkennen aan de smalle verticale ramen in de voorgevels.

Wijsentkade

Na ongeveer vierhonderd meter komen we bij een dijkje. Hierin is een dijkcoupure gemaakt, waarna de weg omlaag gaat. Deze kleine dijk is de Wijsentkade en is een van de oudste landschapselementen in deze omgeving. De Wijsentkade is aangelegd ten tijde van de veenontginningen en vormde de grens tussen het vanuit Haarlem en het vanuit Velsen gekoloniseerde gebied. Osdorp is, net als Sloten, Spaarnwoude en Assendelft, vanaf de 10^e eeuw vanuit Velsen in cultuur gebracht. Vanaf het IJ, dat in 1872 werd droogemaakt, werd het land in zuidelijke richting ontgonnen. Ook vanuit Haarlem werd land ontgonnen en de plaats waar de ontginners uit Velsen en Haarlem elkaar tegenkwamen werd gemarkeerd met een kade.

Ooievaars bij de Wijsentkade.

Dijkcoupure in de Wijsentkade.

Dit is de Wijsentkade. Deze liep vroeger in noordelijke richting door naar Polanen (Halfweg) en in westelijke richting naar het door de Haarlemmermeer verzwolgen dorp Nieuwerkerk. De 'Wijsent' is een naam die in Noord-Holland vaker voorkomt en schijnt afkomstig te zijn van een Oudfries woord dat 'veld' of 'weide' betekent.

Wijsentkade langs de Lutkemeerpolder.

Lutkemeerpolder

Ten westen van de Wijsentkade, na het passeren van de coupure, die in geval van overstroming kan worden afgesloten, daalt de weg nog eens anderhalve meter. We komen nu in de Lutkemeerpolder. Dit is geen veenpolder, maar een droogmakerij met een kleibodem. Deze polder heeft een oppervlakte van ruim 200 hectare. Het waterpeil staat op 5,70 meter onder NAP. Kort na de droogmaking was dit nog 4,40 meter onder NAP, maar door inklinking is dit verlaagd.

De Lutkemeer was een aan de Haarlemmermeer grenzend meertje; 'lutke' betekent klein (denk aan het Friese lutje en het Engelse little). Pas na de droogmaking van de Haarlemmermeer in 1852 werd de Lutkemeer in 1865

drooggemaakt. Dit was een particulier initiatief van de familie Rutgers van Rozenburg, die het in 1863 van de Rijksoverheid gekocht had. In 1872 werden de uitgeveende gronden van Raasdorp bij de Lutkemeerpolder gevoegd.

Net als bij veel andere sinds de 17^e eeuw gemaakte droogmakerijen heeft ook deze polder een 'middenweg' tussen een rechthoekige verkaveling. Langs deze weg werden aanvankelijk vijf boerderijen gebouwd. Later kwam er meer bebouwing bij, die gedeeltelijk ook weer verdween.

Van de oorspronkelijk vijf boerderijen zijn er nu nog drie aanwezig. De eerste vinden we aan onze linkerhand op nummer 149. Dit is de in 1903 gebouwde 'Melkweg'. Deze boerderij heeft een fraaie overstekende kap en is gebouwd in de 'chaletstijl' die omstreeks 1900 populair was. Hij staat op de gemeentelijke monumentenlijst. De Melkweg is nog steeds als akkerbouwbedrijf in gebruik en is daarmee een van de laatste in Amsterdam. De hier geteelde aardappels zijn aan huis te koop.

Zowel naast als tegenover De Melkweg kan men 's zomers nog de gewassen op de velden zien staan. Ook kenmerkend is het weidse uitzicht in deze omgeving. Dit is in Amsterdam langzamerhand een zeldzaam fenomeen geworden, nu de meeste landbouwgrond voor andere doeleinden in gebruik is genomen. Aan de linkerkzijde kijken we uit in de richting van Tuinstad Osdorp, met in de verte zicht op de reeks flats van Langswater. Aan de rechterzijde hebben we nog een fraai uitzicht in de richting van de Haarlemmermeerpolder.

Boerderij 'De Melkweg'.

Boerderij 'Tijd is Geld'.

Even verderop rechts, op nummer 180, komen we bij de tweede originele boerderij. Deze stolpboerderij draagt de fraaie naam 'Tijd is Geld'. Ook hier wordt nog akkerbouw bedreven. Deze boerderij was oorspronkelijk een gemengd bedrijf en is net als de Melkweg inmiddels een gemeentelijk monument. Bijzonder zijn met name de nog originele houten zijwanden en het hoge dak, waaronder zowel opslag als stalruimte was.

Voorts de aanwezigheid van diverse bijgebouwen, zoals het vroegere spoelhek voor melkbussen vooraan rechts voor het hoofdgebouw en ook de grote en kleine schuur en de twee hooibergen erachter. Nu is er nog vrij zicht op het akkerland achter de boerderij, maar er zijn plannen om daar een bedrijventerrein van te maken. Het weidse karakter zou daarmee verloren gaan.

Verder fietsend voorbij deze boerderij komen we langs de Maria Hoeve en nog enkele modernere huizen. Daarna, langs de derde oude boerderij op nummer 262. Dit is 'De Boterbloem', tegenwoordig als 'biologische' boerde-

Boerderij 'De Boterbloem'.

rij in gebruik, de enige in Amsterdam. Er is ook een winkel met horeca. Naast de boerderij ligt een oude bijzondere boomgaard.

Aan de linkerzijde vinden we het hoge geboomte van 'Westgaarde'. We kijken hier tegen de achterzijde van de grootste begraafplaats van Amsterdam. In 1960 is het 38 hectare grote terrein van Westgaarde 2,50 meter opgehoogd, zodat de graven boven het grondwaterniveau zouden komen te liggen. In het geboomte vinden veel vogels een broedplaats. Halverwege ligt sinds 2017 een fietsbrug die overdag toegang geeft tot de begraafplaats.

Voorbij Westgaarde is aan de linkerkant het terrein gedeeltelijk bebouwd met een 'Schipholgebonden' bedrijventerrein. Daar achter is nog de bebouwing te zien van de nieuwbouwwijk 'De Aker', gebouwd in de jaren negentig. Daarnaast vinden we een nieuw aangelegd natuurgebied ter compensatie voor het bedrijventerrein. Dit behoort tot de Hoofdgroenstructuur en maakt deel uit van 'De Groene AS'. Dit is een ecologische verbindingroute voor dieren en planten tussen Amstelland en Spaarnwoude. Langs de Ringvaart heeft zich in 2003 sponstaan een kolonie oeverzwaluwen gevestigd.

Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder

Vervolgens komen we aan het eind van de Lutkemeerweg. Hier bevindt zich het in 1978 gebouwde gemeaal van de Lutkemeerpolder (een grijze bakstenen kubus) dat het water uit de polder naar de Ringvaart pompt.

Aan het einde van weg gaan we rechtsaf. We gaan de helling op om op de kruin van de polderdijk te komen waar een hoger gelegen fietspad langs de Ringvaart ligt. Hier kunnen we ook heel fraai het Hollandse fenomeen van het lage land naast het hoger gelegen water zien: de Ringvaart van de Haarlemmermeer. Voor de annexatie van 1921 door Amsterdam lag hier de westgrens van de gemeente Sloten. Aan de overzijde van het water ligt de gemeente Haarlemmermeer, in de gelijknamige polder. Deze is drooggelegd in 1852. Langs de dijk van de Haarlemmermeerpolder staat het Gemeaal 'De Lynden', genoemd naar Frans Godert van Lynden van Hemmen (1761-1845), vesting- en waterbouwkundige. Dit is één van de

De Lutkemeer en de Ringvaart; circa 1840.

drie gemalen die in 1848 werden gebouwd voor de droogmaking van de Haarlemmermeer. De drie gemalen zijn De Lynden, Leeghwater en Cruquius, genoemd naar vroegere plannemakers voor het droogleggen van het meer. Zij behoorden tot de eerste stoomgemalen in het land. Tot halverwege de 19^e eeuw werden polders drooggemalen met windmolens. Nadien werd stoombemaling steeds meer toegepast.

Gemaal 'De Lynden'.

De Lynden is in de jaren dertig van de twintigste eeuw verbouwd voor dieselmaling, evenals 'De Leeghwater', die twintig kilometer zuidelijker aan het andere einde van de polder staat. De karakteristieke schoorsteen is gelukkig behouden.

Naast het oude gemaal is ter vervanging in 2005 een modern elektrisch gemaal in gebruik genomen. Het nieuwe gemaal, met drie pompen, heeft een capaciteit van 1275 m³ per minuut, 50% meer dan het oude gemaal. Dit gemaal is echter vanaf de Ringvaart nauwelijks

zichtbaar, omdat het laag achter de dijk ligt. In het gebouw van het oude gemaal is nu een restaurant gevestigd.

In 2011 werd een fietspad aangelegd vanaf de Lutkemeerweg noordwaarts langs de Ringvaart (het Lascarpad). Hierlangs kunnen we rechtstreeks doorrijden naar de Raasdorperweg. De dijk is in de jaren zeventig verzwakt. Tussen de oude en de nieuwe dijk is een watertje ontstaan, waar vooral watervogels van profiteren. De boog in de Ringvaart is afgesneden, dit ten behoeve van het nooit voltooide Kanaal om de West. Dit was gepland als verbinding van de Ringvaart naar het Westelijk Havengebied en het Noordzeekanaal ter vervanging van de toen nog drukke scheepvaartverbinding via de Kostverlorenvaart in Amsterdam. Omdat in de jaren zestig en zeventig het scheepvaartverkeer hier sterk afnam, is het kanaal er nooit gekomen. Halverwege het pad, ter hoogte van de tochtsloot, stond vroeger het gemaal van de Lutkemeerpolder. Deze polder had vanaf het begin stoombemaling. In 1925 werd het een elektrisch gemaal. Toen de dijk in de jaren zeventig werd verzwakt is dit gemaal afgebroken en vervangen door een klein motorgemaal aan het einde van de Lutkemeerweg. In het gedeelte van de Lutkemeerpolder, waar we hier op uitkijken, is in 2006 een natuurgebiedje aangelegd, onderdeel van 'De Groene AS'. We volgen hier het fietspad tot de brug van de Westrandweg (A5) en gaan daarvoor rechtsaf door het natuurgebiedje 'De Raesberg'.

'De Raesberg'

Even verderop zien we achter de bomen de vroegere slibvelden. Voor de Rioolzuiveringsinrichting West (nu de wijk Oostoever bij de

'De Raesberg'.

Sloterplas) werden hier in 1959 slibvelden aangelegd. De gemeente Amsterdam had het plan om vanuit deze locatie rioolslib aan boeren te verkopen. Die stelden dat niet op prijs en al spoedig werden de slibvelden een baggerdepot. Het slib werd in de Nieuwe Meer gestort. Tijdens de aanleg van de Westrandweg werd deze locatie gebruikt als grond- en zanddepot.

In 2016 zijn de vroegere slibvelden deels omgevormd in een extreem nat-droog gebied met veel water, een moeras en een heuvel, 'De Raesberg'. De laan erheen, de Slibveldenweg, herinnert nog aan dit tijdperk. Nu ligt hier een fietspad naar de Osdorperweg.

De Wijsentkade en de Lutkemeer.

Weer terug op de Osdorperweg

Aan de rechterzijde staat tegenover de Slibveldenweg, op nummer 756, nog een mooie stolpboerderij met de naam 'Bij Goedvinding'. Dit is een van de fraaiste nog overgebleven exemplaren in deze omgeving. Het bouwjaar is 1872. Ook deze boerderij staat op de gemeentelijke monumentenlijst. Het land van deze boerderij strekte zich vroeger uit tot in het inmiddels uitgeveende gebied van De Eendracht. Het daar nog als akkerland gebruikte land hoorde tot begin 21^e eeuw nog steeds bij deze boerderij. Nu liggen er de 'Tuinen van West' en is in de boerderij een hoveniersbedrijf gevestigd.

Boerderijen van dit type zijn te herkennen aan hun piramidevormige dak. Sinds de 16^e eeuw zijn er veel boerderijen van dit type in Noord-Holland gebouwd. Vroeger stonden er meer stolpen langs de weg, maar deze zijn inmiddels gesloopt.

Naar links gaand zien we weer het verschil in hoogte tussen de op oorspronkelijke hoogte lig-

Boerderij 'Bij Goedvinding'.

gende Osdorperweg en de laaggelegen uitgeveende polder. Enkele huizen zijn blijven staan op 'eilandjes' langs de Osdorperweg, die niet uitgeveend zijn en als een soort 'terpen' zijn uitgespaard.

Na het passeren van het viaduct van de Westrandweg (A5) die sinds 2012 de Coentunnel met Schiphol verbindt en het landelijk gebied van Osdorp hier doorsnijdt, gaan we de eerste weg naar links.

Raasdorperweg

De weg van de Osdorperweg naar de Ringvaart is aangelegd in 1920, na de droogmaking van de uitgeveende Osdorper Bovenpolder. De weg is in 1929 vernoemd naar het vroegere buurtschap Raasdorp, dat aan de rand van de Lutkemeer lag.

Rechts waren de kassen van de laatste sla- en witlofteler die in het gebied actief was. Decennia lang werd hier door de familie Celie in de winter witlof en in de zomer sla verbouwd. Daarnaast liggen kassen van rozenkwekers. Links doorsnijdt de Westrandweg het agrarische land van de polder en de Wijsentkade.

Slateelt in Osdorp.

Halverwege de 20^e eeuw was er ook al sprake van doorsnijding van deze polder, maar dan aan de rechterkant. Hier zou het Kanaal om de West moeten komen ter vervanging van de toen nog drukke scheepvaartverbinding via de Kost-verlorenvaart in Amsterdam.

Aan de rechterkant van de weg vinden we nog enkele oude huizen uit de tijd kort na de herinrichting van de polder na het uitvenen. Aan het einde van de weg gaan we omhoog naar de dijk langs de Ringvaart. Links is een bakstenen

Gemaal Osdorper Bovenpolder.

gebouwtje te zien. Dit is het gemaal van de Osdorper Bovenpolder, gebouwd in 1920 als vervanging van de in 1868 gebouwde achtkante poldermolen van de Osdorper Bovenpolder. Aan de zijde van de Ringvaart zit nog een gevelsteen met de namen van het polderbestuur uit 1920.

Aan de overkant van de Ringvaart ligt het dorp Zwanenburg in de Haarlemmermeerpolder. De Ringvaart is in 1845 dwars door de landtong Raesdorp gegraven. De ene helft is nadien uitgeveend en ging deel uitmaken van de Lutke-meerpolder. De andere helft werd deel van de Haarlemmermeerpolder. Er is aan beide kanten van de Ringvaart een Raasdorperweg.

Richting Halfweg

We gaan rechtsaf en volgen het in 2011 aangelegde fietspad in de Groene AS langs de Ringvaart. In de verte hebben we over het laaggelegen land een goed zicht op de Rooms-Katholieke Onze-Lieve-Vrouw-Geboortekerk te Halfweg met zijn typische halfronde dakvorm en toren. In 2016 is dit uit 1929 daterende gebouw met de helft verkleind.

Fietspad met zicht op Halfweg.

Waar het fietspad voor de jachthaven een flauwe bocht naar rechts maakt, bevindt zich aan de linkerkant in het water van de Ringvaart een 'damsluis', bestaande uit betonnen pijlers, waar tussen schotbalken konden worden geplaatst. Dit is een onderdeel van de 'Stelling van Amsterdam' en bedoeld om het water in de Ringvaart in twee delen te scheiden (compartimentering) bij het onder water zetten van omliggende polders (inundatie). Vanaf de Zwanenburgerdijk aan de overkant is dit nog beter zichtbaar.

Bij de scherpe bocht naar rechts ligt aan de linkerkant een gemetselde bakstenen constructie. Dit is een restant van de vroegere schutsluis tussen de Ringvaart en de Osdorpervaart, die het tussen 1920 en 1940 voor turfschepen mogelijk maakte om vanuit de veenderij van de Eendrachtspolder op de Ringvaart te komen. Het bakstenen gebouw met pannendak erachter is het vroegere gemaal van de Osdorper Binnenpolder (tot 2004). Aan de overkant van het water van de Osdorpervaart ligt Halfweg. Door een grenswijziging werd het meest noordelijke

Gemaal en sluis Osdorper Binnenpolder; 1920.

deel van de Osdorper Bovenpolder in 1964 bij de gemeente Haarlemmerliede en Spaarnwoude gevoegd (vanaf 2019: Haarlemmeer).

Vervolgens gaan we met een bocht links over de brug, naar de T-kruising met de Osdorperweg. We gaan dan naar rechts en even verderop weer naar links naar de Eendrachtpolder.

Hier ligt rechts een betonnen brugje over een sloot, de verbinding tussen de Ringvaart van de Haarlemmeer en de Osdorper Binnenpolder. Deze vaart is aangelegd in 1920, toen het uitvenen van deze polder begon. Voor 1940 lag hier een ophaalbrug om de turfschuiten door-gang te verlenen. In 2014 werd de brug vervangen door een nieuwe betonnen brug, die nu 'Veenderijbrug' heet.

De Veenderijbrug in de Osdorperweg.

Eendrachtpolder

Na een bocht naar rechts en naar links dalen we af in de Eendrachtpolder. Links ligt nog een klein stukje 'bovenland'. Dit is niet afgegraven en is het meest westelijke punt van de oude Osdorper Binnenpolder.

Ook deze polder is uitgeveend voor de turfwinning. Rechts hebben we een aardig uitzicht op de achterkant van de huizen van de Osdorperweg en de brede sloot die hier in de jaren twintig van de 20^e eeuw langs gegraven is.

Nadat de NV 'De Eendracht' in 1918 hiervoor vergunning had verkregen, startte de verving van 242 hectare land. Tussen 1920 en 1941 is zo het noordelijke deel van de Osdorper Binnenpolder afgegraven en deze heet sindsdien Eendrachtpolder. Ook hier ligt de bodem nu circa twee meter lager dan voordien.

Veenderij 'De Eendracht' in de jaren twintig.

Deze polder is grotendeels met mechanische middelen uitgeveend. Er hoefde zo minder beroep gedaan te worden op de handkracht van de veenarbeiders. Het werd de laatste veenderij in Amsterdam ten zuiden van het IJ. Na 1940 trokken de veenwerkers naar het gebied ten noorden van het IJ, waar toen het Twiske bij Landsmeer (gedeeltelijk) onder handen werd genomen.

De 'hoofdweg' door de Eendrachtpolder heet Tom Schreursweg, genoemd naar de initiatiefnemer van radiosportuitzendingen in 1923. Deze liep tot voor kort door een akkerbouwgebied, maar in de afgelopen jaren kreeg het land een andere inrichting. Het tracé van de Westrandweg loopt dwars door de polder.

Tom Schreursweg in de Eendrachtpolder.

Het terrein ten westen ervan is omgevormd tot een natuurgebied, genoemd naar de watervogel 'roerdomp'. Het bestaat uit ondiepe plassen, geschikt voor watervogels.

Ten oosten van de Westrandweg ligt sinds 2014 de Fruittuin van West, waar bezoekers zelf fruit kunnen plukken. Hier zijn ook een winkel en horeca.

Rijpe appels in de Fruittuin van West.

Het oorspronkelijke landschap is aangelegd in de jaren veertig. Het oostelijke deel werd in 1937 drooggelegd, het westelijke deel in 1941. Het is ontworpen door Cornelis van Eesteren, die ook het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) van Amsterdam uit 1935 ontwierp, als 'oefening' voor de inrichting van de in dezelfde periode drooggelegde Noordoostpolder in de vroegere Zuiderzee. De blokverkeveling zoals we die in de Eendrachtspolder aantreffen, werd later toegepast in de Noordoostpolder.

Van het pas aangelegde polderland verdween in 1951 alweer 29 hectare van het meest oostelijke deel onder het zand voor de Tuinstad Geuzenveld. Sindsdien heeft de polder nog een oppervlakte van 213 hectare. Het zomerpeil staat op 5,20 meter onder NAP.

Na ongeveer 500 meter komen we bij de kruising met de Nico Broekhuysenweg. Hier gaan we rechtsaf. Deze weg is genoemd naar de initiatiefnemer en pionier van de korfbalsport in Nederland. Langs deze smalle weg met brede bermen staan fraaie monumentale bomen in dubbele rijen. Dit is een herinnering aan een oud plan (onderdeel van het Algemeen Uitbreidingsplan van 1935) waarbij de Osdorperweg via deze route zou worden omgelegd richting de Haarlemmerweg. Aan de rechterkant ligt het 'Fluisterbos' langs het talud van de Westrandweg. Deze bomen zijn geplant als compensatie voor gekapte bomen bij de aanleg van de Tweede Coentunnel. Aan het einde van de weg gaan we links en meteen daarna weer naar rechts.

We komen nu op de Baron Schimmelpenninck van der Oyeweg, genoemd naar een vroegere

voorzitter van het Nederlands Olympisch Comité. Deze weg leidt langs twee in de jaren zestig aangelegde volkstuinparken. Eerst komen we langs Tuinpark Osdorp. Het telt 136 tuinen en is opgericht in 1968. Daarnaast ligt aan de linkerkant het Nieuwe Bijenpark uit 1965. Dit is een voortzetting van het deel van het Oude Bijenpark uit 1936 aan de Sloterweg, dat daar in de jaren zestig moest wijken voor de aanleg van de snelweg A4 naar Den Haag. De bijenhouders vonden hier hun nieuwe plek.

Halverwege aan de rechterkant staat het oude gemaal van de Eendrachtspolder uit 1937. Dit is sinds 2004 niet meer in gebruik en vervangen door het gemaal aan de Nico Broekhuysenweg, bij Park de Kuil. Naast het oude gemaal is een doorsteek gemaakt naar de hoger gelegen Osdorperweg, duidelijk een dijklichaam.

Na enige honderden meters maakt de weg een rechte hoek naar links en komen we op de Joris van den Berghweg. Deze weg is genoemd naar een bekende sportjournalist, in het bijzonder op het gebied van de wielersport. We gaan verder langs volkstuinpark De Eendracht. Dit bestaat sinds 1962 en telt maar liefst 239 tuinhuisjes.

Gemaal van de Eendrachtspolder.

Na een bocht naar links komen we op het kruispunt met de Nico Broekhuysenweg, waar we rechtsaf gaan, langs Sportcomplex De Eendracht (links), waar onder andere het Nationaal rugbycentrum ligt. Aan de rechterkant ligt volkstuinpark *T.I.G.E.N.O.* (Tuinieren is Genoegen en Nuttige Ontspanning). Het park is in 1947 opgericht en bestaat uit 215 tuinen.

De volkstuinparken in de Eendrachtspolder zijn hier aangelegd nadat de volkstuinders van hun

oorspronkelijke locaties verdreven waren als gevolg van stadsuitbreiding. Alle tuinparken zijn in het zomerseizoen voor het publiek opengesteld.

Geuzenveld

Vervolgens komen we bij het park 'De Kuil', genoemd naar zijn lage ligging, op de grens met Tuinstad Geuzenveld. Dit is het meest westelijk gelegen park van Amsterdam en waarschijnlijk ook een van de minst bekende parken. Na aanleg van de meest westelijke uitbreiding van Geuzenveld in De Eendrachtspolder in de jaren tachtig bleef een terrein van 3,5 hectare drassig land over. In het natste deel werden waterpoelen aangelegd die het kwelwater opvangen.

Daaromheen is een ruigtezone en bosperceel aangelegd. Het gebied met moerasvegetatie leent zich uitstekend voor padden en kikkers. Een torenpoortbrug geeft toegang tot woonwijk De Eendracht.

Vanaf park 'De Kuil' hebben we zicht op de meest westelijke bebouwing van Tuinstad Geuzenveld, gebouwd halverwege de jaren vijftig. De naam Geuzenveld is ontleend aan een in 1951 afgebroken boerenhofstede aan de Haarlemmerweg. Deze lag 1300 Rijnlandse roeden vanaf de Haarlemmerpoort in Amsterdam, ter hoogte van de huidige Pieter Postsingel. Een roede was een oude lengtemaat: 1 roede = 3,767 meter.

Deze hofstede was gebouwd na 1632 toen de Haarlemmertrekvaart en -weg waren aangelegd. De naam Geuzenveld was voordien al verbonden aan dit terrein. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de hagepreken die omstreeks 1566 in deze omgeving werden gehouden, net buiten de bangrens van 1100 roeden. De Geuzen hielden zich in deze vrijzone op. Rond 1573 vielen zij hiervandaan Amsterdam en Haarlem aan.

Een ander nog aanwezig historisch element aan de Haarlemmerweg, iets ten westen van Geuzenveld, is het Kruithuis de '1800 Roe'. Dit was een munitieopslagruimte binnen de 'Stelling van Amsterdam' en is daarmee onderdeel van het 'Werelderfgoed'. In het Kruithuis zijn nu kunstenaars werkzaam. Voorts bevindt zich hier het restaurant 'het Rijk van de Keizer'.

Gemaal van de Osdorper Binnenpolder.

Osdorper Binnenpolder-Zuid

Tegenover park 'De Kuil' staat rechts van de Nico Broekhuysenweg een modern klein gemaal uit 2004 dat het water vanuit het noordelijke en het zuidelijke deel van de Osdorper Binnenpolder naar het water langs de Cort van der Lindenkade pompt. Dit gemaal vervangt het gemaal uit 1937 bij de Osdorperweg. Ook hier is het hoogteverschil tussen wel en niet uitgeveende delen van de polder weer fraai te zien.

Het fietspad maakt een flauwe bocht naar rechts. We komen nu op het Ma Braunpad met een lengte van 1.300 meter. Dit is vernoemd naar een zweminstructrice, die vanaf 1924 zwemsters trainde voor de Olympische Spelen. Rechts is een mooi uitzicht op het ongerepte deel van de Osdorper Binnenpolder-Zuid.

In de verte zijn rechts de bebouwing van het oude dorpje Osdorp en de loodsen, die (gedeeltelijk illegaal) in de polder zijn gebouwd, zichtbaar. Vooral in het hier aangrenzende deel van deze polder broeden veel vogels. Dit is een van de vogelrijkste gebieden van Amsterdam,

Osdorper Binnenpolder-Zuid.

na Waterland ten noorden van het IJ. Ook behoort deze polder tot de gebieden met de hoogste natuurwaarden aan de westkant van Amsterdam.

Het veenland is sinds de Middeleeuwen sterk ingeklonken. Dit proces gaat nog steeds voort. Sinds de 19^e eeuw is het land nog 70 cm gedaald. Hierdoor moest ook het waterpeil verlaagd worden. Dit staat nu op 2,17 meter -NAP. Deze veenweidepolder van 117 hectare is een restant van de ooit 930 hectare grote polder, die oorspronkelijk een natuurlijke lozing had op het IJ.

Na aanleg van de Haarlemmertrekvaart in 1632 ging de molen de '1200 Roe' aan de Haarlemmerweg zorgen voor de bemaling van de toen nog 570 hectare grote polder. Na zandophoging voor Tuinstad Geuzenveld in 1951 bleef het nog bestaande restant van de polder over. De bemaling gaat nu via het gemaal tegenover het park 'De Kuil'.

De molen de '1200 Roe' (Haarlemmerweg 701) draait nog steeds zijn rondjes, naast de flats van de Willem Molengraafstraat in Slotermeer. Met de bouw van de Tuinsteden verloor de '1200 Roe' zijn functie, maar bleef als herinnering op zijn oude stek. In 1979 werd hij gerestaureerd.

Ookmeer

Het pad verder volgend komen we langs de westgrens van het Sportpark Ookmeer. Dit heeft een oppervlakte van 50 hectare en is een van de grootste sportcomplexen van Amsterdam. Het is genoemd naar een klein meer (28 hectare) dat hier in de omgeving lag. Dit was het Ookmeer. Dit water is als één van de laatste meertjes in 1874 drooggemaakt. Dit gebeurde na de aanleg van het Noordzeekanaal en de drooglegging van het IJ, waar dat meertje op afwaterde. In de jaren vijftig is het bij de bouw onder het zand van Tuinstad Geuzenveld verdwenen. Het iets zuidelijker aangelegde sportpark is hier toen naar vernoemd.

Markant is de halverwege staande Ookmeermolen. Deze is hier in 1965 geplaatst, nadat deze van zijn oorspronkelijke plaats aan de Haarlemmerweg moest verdwijnen. De molen werd gebouwd in 1674, vernieuwd in 1757 en heeft

De Oorkmeermolen / de '1100 Roe'.

bijna 300 jaar aan de Haarlemmerweg gestaan. Hij droeg de naam de '1100 Roe' en stond ruim vier kilometer buiten de stadsgrens bij de Haarlemmerpoort. Hij diende voor de bemaling van de Sloterbinnen- en Middelveldse gecombineerde polders. Deze werden in de jaren vijftig met zand bedekt en vervolgens bebouwd. Men vindt daar sindsdien de Westelijke Tuinsteden.

De '1100 Roe' stond nabij de '1200 Roe', die nog wel op zijn oude plek nabij de hoek van de Haarlemmerweg en de Burgemeester de Vlugtlaan staat. Deze zorgde voor de bemaling van de Osdorper Binnenpolder. Zowel de '1100 Roe' als de '1200 Roe' behoren tot het type 'bovenkruier'. Dit betekent dat alleen de kap met de wieken draaibaar is op de wind.

Oorkmeeweg

Het Ma Braunpad verder volgend passeren wij een woonwagenkamp. Daarna komen we weer uit bij de Oorkmeeweg. Deze vormt sinds de bouw van Tuinstad Osdorp in de jaren zestig de noordelijke begrenzing van de bebouwing. Naar rechts is er nog een laatste zicht op het veenweidegebied en de Oorkmeermolen, waarna we weer uitkomen op het startpunt van de fietstocht.

Colofon

*Tekst en foto's: Erik Swierstra
en Tamar Frankfurter.*

*Met dank aan: Pieter Boekschooten, Henk
Celie, Ben en Ineke Meijer en Jan Wich.*

*Historische foto's: uit de collectie van de
Werkgroep Historie Sloten-Oud Osdorp.*

Vormgeving: Erik Swierstra.

*Uitgave: Werkgroep Historie Dorpsraad
Sloten-Oud Osdorp; voorjaar 2019.*

Fietsen door Landelijk Osdorp

